

3.3.1.a SOSTENIBILITAT DE LES POLÍTIQUES DE CONSERVACIÓ

Des d'un punt de vista ecològic, l'efectivitat d'un model de conservació es pot avaluar segons la capacitat que el sistema d'espais naturals té per representar la diversitat natural davant del canvi ambiental, per sostenir poblacions viables i per mantenir els processos ecològics i evolutius naturals, és a dir per mantenir la seva integritat. Aquests tres objectius depenen, al seu torn, d'un seguit de factors entre els quals destaquen: les dimensions i la forma dels espais protegits, l'heterogeneïtat i la dinàmica dels hàbitats, la connectivitat dels espais naturals protegits, l'existència d'àrees tampó, i el grau de naturalitat del paisatge circumdant i la seva dinàmica.

La biologia de la conservació indica que el nombre d'espècies en equilibri serà més baix en els espais naturals petits i aïllats que no pas en aquells que són extensos i estan ben connectats ecològicament. Catalunya té bones possibilitats en aquest sentit: el 65 % del seu territori és ocupat per espais dominats per comunitats naturals o seminaturals, un 12 % correspon a terres agrícoles que es troben en forts pendents i tenen, per tant, molt poques possibilitats de transformació i d'intensificació, i un 2 % correspon a la xarxa hídrica, roques i sorralles.

Però la distribució dels espais naturals no és pas homogènia i les desigualtats són molt fortes. En moltes comarques catalanes, una matriu d'espais naturals (superior al 60 % del territori), envolta els espais transformats i artificialitzats, dominats per espècies domesticades. Però a les comarques litorals, algunes prelitorals i de les planes intermèdies i de ponent es dona la situació inversa, una matriu d'espais artificialitzats i essencialment transformats envolta els reductes d'espais naturals, cada vegada més isolats, que tenen, en conjunt, proporcions inferiors al 30 %, de vegades fins i tot inferiors al 10 %.

Els processos de fragmentació tendeixen a reduir gradualment les dimensions dels espais naturals i dels paisatges de vàlua estètica. Molts dels espais naturals protegits de Catalunya són de petites dimensions i estan envoltats per espais més o menys transformats. Gairebé la meitat dels espais naturals inclosos en el PEIN tenen menys de 10 km². La proporció del territori destinada a espais protegits d'alt nivell que superin aquesta dimensió és molt inferior a la mitjana europea. Aquestes petites dimensions, unides a l'absència freqüent de zones tampó i la precarietat o l'absència de connexions ecològiques amb sistemes naturals afins o complementaris els pot fer molt vulnerables de cara al manteniment de poblacions viables, si no es prenen mesures efectives.

Afortunadament, la majoria dels espais naturals de Catalunya encara estan connectats, ecològicament parlant, sigui directament o indirecta (per proximitat d'altres hàbitats similars o complementaris), però atès el ritme i la severitat dels processos de fragmentació transformació que s'han desenvolupat durant els trenta darrers anys, cal adoptar mesures urgents si es vol garantir la conservació o, en certs casos, la regeneració de les connexions ecològiques, mentre encara sigui factible.

Hi ha processos com ara el desenvolupament urbanístic, l'extensió de grans infraestructures viàries o hidràuliques o la transformació agrària que, sense proposar-s'ho, trenquen o deterioren processos ecològics essencials per conservar la integritat dels sistemes naturals, siguin rutes migratòries, dispersió de pol·linitzadors, fluxos de nutrients, recarrega d'aqüífers, corrents marins litorals, transport fluvial de sediments, o altres. La delimitació de la majoria dels espais naturals protegits catalans no va poder incloure els àmbits funcionals dels sistemes naturals dels que depenen.

El resultat d'aquest conjunt de factors és un model de desenvolupament que, durant els darrers temps, ha portat cap a la progressiva destrucció o deteriorament dels espais naturals i dels paisatges més bells i harmònics, és dir, cap a un empobriment gradual del patrimoni natural català. Des dels anys setanta, quan socialment i políticament es va començar a prendre consciència de l'abast de les conseqüències negatives, es varen adoptar diverses polítiques correctores, però que fins ara no han pogut contrarestar altres processos de signe contrari que han fet augmentar les pèrdues de diversitat d'hàbitats, comunitats i paisatges.

L'eficàcia del model de conservació de Catalunya depèn, en gran part, de l'efectivitat del conjunt de les polítiques ambientals i de l'ambientalització de les institucions i de les polítiques sectorials. És a dir, exigeix una profunda integració de les polítiques sectorials, territorials i ambientals del país. Aquesta, però, és lluny d'institucionalitzar-se i quan es dóna sol ser l'efecte de situacions conjunturals i de la bona voluntat dels agents implicats.

En resum, el model de conservació actual no és sostenible, i malgrat les millores que hi ha hagut els darrers anys, les tendències dominants del model general de desenvolupament tampoc ho són. Si es vol anar cap un model més sostenible calen reformes importants que només podran reeixir si obtenen un ample suport social i polític. Cal adequar-les a la realitat política i ecològica catalana i implementar-les abans de que no sigui massa tard i s'hagin d'adoptar mesures més difícils.

Objectius a assolir:

- Superar l'enfocament reactiu de l'actual política ambiental, bàsicament corrector dels efectes no desitjats d'altres polítiques sectorials, per anar cap un plantejament més globalitzador i integrador, inspirat, entre altres, pels principis d'equitat intergeneracional, de precaució i d'integració dels costos ambientals en els preus i en les polítiques fiscals.
- Establir un procediment d'avaluació ambiental estratègica de les diferents polítiques, plans i programes sectorials amb incidència sobre la diversitat biològica en particular i el medi ambient en general i que fomenti la participació pública.

- Garantir el manteniment d'unes dimensions òptimes dels espais naturals, terrestres i marins, en el marc de les seves regions naturals (biogeogràfiques o ecològiques) i no pas d'àmbits administratius artificials, tot definint un sistema de connexions ecològiques i paisatgístiques coherent per al conjunt del territori.
- Disposar de bases de dades d'informació sobre el patrimoni natural de Catalunya, d'una completa cartografia d'hàbitats i ecosistemes, i de mapes de riscos naturals, vetllant per que aquestes dades estiguin a disposició de les diferents institucions i del públic en general i per que se'n faci una difusió àmplia i activa.
- Establir un programa de seguiment dels diferents components de la diversitat biològica i paisatgística per al conjunt de Catalunya basat en indicadors fiables i eficients, i elaborar un informe anual sobre el seu estat de protecció, conservació i millora.
- Revisió del Pla Territorial General de Catalunya i dels Plans Territorials Sectorials o Parcial, aprovats o en redacció, per tal que incorporin els principis de sostenibilitat, i especialment les directrius del programa de la Comunitat Europea sobre política i acció sostenible, i les previsions del Conveni sobre la Diversitat Biològica.